

Legenda o św. Wojciechu z Drzwi Gnieźnieńskich

DRZWI GNIEŹNIEŃSKIE

Jednym z ważniejszych zabytków sztuki romańskiej na terytorium Polski, są wykonane z brązu tzw. drzwi gnieźnieńskie, znajdujące się w południowej kruchcie katedry w Gnieźnie. Dokładny czas powstania nie jest znany, wiadomo, że zostały wykonane na zamówienie księcia Mieszka III, prawdopodobnie ok. 1175 roku. **Autor** zabytku wchodził w skład dworskiego lub kościelnego kręgu ówczesnej Polski podzielonej już wówczas na dzielnice. Musiał on przynależeć do dworskich i kościelnych kręgów ówczesnej Polski dzielnicowej. Zgodnie z wytycznymi epoki średniowiecza drzwi stały się miejscem przekazania informacji o życiu i działalności świętego. To najprostsza forma przekazania treści religijnych. Są one złożone z dwóch skrzydeł, ale ich rozmiary nie są równe, ponieważ lewe skrzydło ma 328 x 84 cm, natomiast prawe 323 x 83 cm. Drzwi mają grubość od 15 do 1,5 cm. Na powierzchni każdego ze skrzydeł jest dziewięć kwadratów w kształcie prostokąta, pokrytych rzeźbami. Lewe skrzydło zostało wykonane w całości natomiast prawe w 24 częściach, które następnie zostały zlutowane. Skrzydła obramowane zostały tzw. bordiurą i zdobione motywami roślinnymi oraz postaciami zwierzęcymi oraz ludzkimi. Zawierają pozostałości dawnego napisu, który został odczytany jako: ME FECIT ME ... PETRVS lub BOVO LATINVS lub LVITINIVS ME FE[ci]T. Napis ten na drzwiach należy czytać w następujący sposób: na lewym skrzydle od dołu do góry, na prawym odwrotnie, z góry na dół. Drzwi są wyposażone w dwie kołatki, o kształcie głów lwa.

Początkowo drzwi gnieźnieńskie wiązano z fundacją księcia polskiego Bolesława Chrobrego oraz Kijowem, lub Saksonią. Jako pierwszy zabytek opracował historyk Joachim Lelewel, który przypisywał powstanie drzwi gnieźnieńskich Bolesławowi Krzywoustemu, co wpłynęło na dalszy stan badań. Nasze wiadomości o zabytku zwiększyły się Dzięki za wszystko, odkryciu znaczenia podpisów podczas prac konserwatorskich w 1955 roku.

Drzwi uwieczniają 18 scen z życia św. Wojciecha, biskupa praskiego, w 997 roku stanął na czele wyprawy misyjnej do Prusów, którą zakończyła śmierć męczeńska biskupa. Książę Bolesław Chrobry wykupił z rąk pogańskich zwłoki Wojciecha, które następnie umieszczono w Gnieźnie. Na lewym skrzydle znajdują się obrazy przedstawiające pobyt św. Wojciecha w Czecha, Niemczech i na terytorium Włoch. Skrzydło prawe zawiera sceny obrazujące jego działalność misyjną wśród Prusów oraz pobyt w Polsce. I tak po lewej stronie znajdują się w następującej kolejności: scena I została podzielona na dwa pola, przedstawia matkę i samego Wojciecha. Wydarzenie miało miejsce w 956 roku w czeskich Libicach. Scena II ukazuje ofiarowanie w kościele w Libicach, było to skutkiem choroby noworodka. Rodzice, obawiając się o zdrowie Wojciecha przeznaczili go do stanu duchownego. W świątyni ma miejsce cud, dziecko zostało uzdrowione. Scena III przedstawia oddanie Wojciecha do szkoły przykatedralnej w Magdeburgu. Scena IV ukazuje nocną modlitwę przed grobem męczenników. Istnieją dwie koncepcje co do tej kwatery, pierwsza zakłada, że modlitwa ma miejsce w Pradze jako odpowiedź na wiadomość o śmierci biskupa Dytmara. Według drugiej dotyczy pobytu w Magdeburgu. Scena V ukazuje udzielenie Wojciechowi inwestytury przez Ottona II. Co symbolizuje przekazanie Wojciechowi pastorału. Ceremonia miała miejsce w Weronie. Scena VI przedstawia uzdrowienie opętanego. Scena VII opowiada o tym, jak w czasie snu biskup ma widzenie, ukazuje mu się Chrystus, który karci go za tolerowanie handlu niewolnikami. Scena VIII prezentuje Wojciecha wstawiającego się u Bolesława II w obronie niewolników i oskarżającego Żydów o proceder handlu niewolnikami. Scena IX jest związana z pobytem w klasztorze w Awentynie, gdzie dochodzi do kolejnego cudu: upuszczone przez Wojciecha naczynie nie rozbiło się. Po stronie prawej możemy zobaczyć kolejno scenę X przedstawiającą przybycie Wojciecha wraz z innymi duchownymi w tym Radzymem Gudentym do Prusów w 997 roku, scena XI: ukazuje chrzest Prusów, scenę XII - nauczanie

pogańskich Prusów. Scena XIII ukazuje odprawienie mszy. Scena XIV przedstawia męczeńską śmierć Wojciecha poprzez przebicie oszczepem i obcięcie głowy. Następnie ukazane jest wystawienie zwłok Wojciecha owiniętych w całun co obrazuje scena XV. Scena XVI to moment wykupienia zwłok przez Bolesława Chrobrego. Scena XVII przedstawia przeniesienie zwłok do Gniezna w obecności Chrobrego i złożenie do grobu ciała Wojciecha - uwidocznione jest to w scenie XVIII. Z lewej strony przedstawiony został Bolesław, z głową pochyloną, co symbolizuje żal i smutek w związku z śmiercią Wojciecha.

Kult świętego Wojciecha

Drzwi gnieźnieńskie miały za zadanie upowszechnić kult świętego Wojciecha w sposób przystępny, przekazując najważniejsze wydarzenia z jego życia. Legenda świętego Wojciecha została przedstawiona na wzór dziejów Chrystusa, powtarzając cykl znany z Ewangelii: narodziny, dorastanie, posługa kapłańska, będąca odpowiednikiem okresu w którym Chrystus nauczał, potem męczeństwo, i co prawda nie zmartwychwstanie, ale triumfalne złożenie zwłok w katedrze gnieźnieńskiej. To miało pokazywać wiernym, że święci są naśladowcami Chrystusa.

Geneza powstania drzwi gnieźnieńskich

Drzwi gnieźnieńskie przedstawiają **dzieje świętego Wojciecha**, biskupa praskiego z rodu Sławnikowiców, który po masakrze dokonanej na jego rodzinie opuścił Czechy i znalazł schronienie na dworze Bolesława Chrobrego. Tam podjął się misji szerzenia chrześcijaństwa wśród pogańskich Prusów. Jego wyprawa zakończyła się męczeńską śmiercią. Bolesław Chrobry wykupił zwłoki biskupa i pochował je w Gnieźnie, tworząc tam sanktuarium męczennika. Wkrótce miejsce pochówku Wojciecha zaczęło słynąć licznymi cudami, **w roku 998 został on kanonizowany i stał się pierwszym patronem Polski.**

W roku 1000 do jego grobu pielgrzymował sam cesarz niemiecki Otton III. Wizyta ta zaowocowała m.in. utworzeniem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Kult świętego Wojciecha nasilił się w XII wieku i wówczas to ufundowano drzwi gnieźnieńskie. Fundację drzwi gnieźnieńskich zgodnie z tradycją osiemnastowieczną, przypisywano Bolesławowi Krzywoustemu. Współczesna literatura przedmiotu przeszuwa datę ich powstania na II połowę XII wieku czyli na czasy księcia Mieszka Starego.

Drzwi gnieźnieńskie - arcydzieło sztuki romańskiej, wykonane z brązu, pochodzące z II połowy XII wieku, przedstawiające historię świętego Wojciecha. Obecnie umieszczone w portalu gotyckim zachodniego przęsła południowej nawy katedry gnieźnieńskiej.

Pierwszy polski święty

Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium
Vitae episcoporum Cracoviensium
Jan Długosz. Wydanie 1531-1535 Biblioteka Narodowa

Kompozycja drzwi gnieźnieńskich

Dwa wydłużone skrzydła drzwi gnieźnieńskich podzielone są na pokryte płaskorzeźbami prostokątne kwatery, po dziewięć na każdym skrzydle. Opowieść o życiu i dziele świętego Wojciecha zaczyna się sceną jego narodzin w dolnym lewym polu i całe lewe skrzydło poświęcone jest okresowi życia świętego przed przybyciem do Polski. Przedstawiony jest tu czas młodości, kapłaństwo świętego Wojciecha oraz jego rządy praskim biskupstwem. Prawe skrzydło to opowieść o misji nawrócenia pogańskich Prusów. Tutaj akcja jest bardziej zagęszczona. To już nie wybrane epizody z życia świętego, ale w konwencji niemal komiksowej, scena po scenie, pokazano wydarzenia, kończące się, w prawym górnym polu, sceną złożenia zwłok świętego w grobowcu katedry gnieźnieńskiej.

Wszystkie te sceny z życia świętego Wojciecha, przedstawione na drzwiach gnieźnieńskich, otoczone są bogatym ornamentальnym obramowaniem. W liście palmy i winorośli wplecione są postacie ludzi, wyobrażenia ptaków, węży, małp oraz mitologicznych stworów.

Autorstwo drzwi gnieźnieńskich

Niestety nie znamy imion twórców drzwi gnieźnieńskich. Odkryte sygnatury okazały się tak zatarte, że nie można było odczytać żadnych napisów. Wskazują one jednak na to, że twórców drzwi gnieźnieńskich było trzech. Potwierdza to analiza stylu dokonana przez historyków sztuki. Różnice stylu pomiędzy poszczególnymi częściami zabytku wykluczają pracę jednego artysty. Stanowczo najbardziej utalentowany był autor skrzydła prawego. Jeżeli nie znamy imion twórców to chcielibyśmy uzyskać przynajmniej odpowiedź na pytanie gdzie zostały wykonane drzwi gnieźnieńskie. Literatura przedmiotu skłania się do tezy, że powstały one w Polsce. Wskazuje na to chociażby znakomita znajomość wszystkich napisanych wówczas żywotów świętego Wojciecha oraz miejscowej tradycji. Analiza stylistyczna natomiast doprowadziła do zauważenia pokrewieństwa tego zabytku ze sztuką ówczesnej Lotaryngii i tak zwanego kraju nadmozańskiego, czyli ośrodkami w których, właśnie w tym okresie, sztuka złotnicza i odlewnicza stały na najwyższym poziomie. Przyjmuje się więc, że to artyści przybyli do Gniezna z nad Mozy stworzyli drzwi gnieźnieńskie - arcydzieło sztuki romańskiej, korzystając ze swych umiejętności odlewniczych i bazując, jeżeli chodzi o treści ikonograficzne, na rękopisie żywota świętego Wojciecha znajdującym się w katedrze.

Symbolika drzwi gnieźnieńskich

Ważna była również symbolika samych drzwi. W teologii chrześcijańskiej drzwi są bowiem symbolem dostępu do królestwa niebieskiego. Wystarczy odwołać się do słów z ewangelii "Ja jestem bramą. Jeżeli ktoś wejdzie przeze mnie, będzie zbawiony". Święty Wojciech, jako pośrednik Chrystusa, swoją misją chciał wprowadzić Prusów na drogę do wiecznego zbawienia. Nie tylko prostokątne kwatery drzwi gnieźnieńskich zawierają określone treści. Zawiera je również ozdobna bordiura. Poszczególne zwierzęta i stwory mitologiczne obrazują ciemne moce pogaństwa i służą pokazaniu odwiecznej walki dobra ze złem. Należy pamiętać, że drzwi gnieźnieńskie powstawały w określonej rzeczywistości politycznej i oprócz wymiaru religijnego, ich ikonografia miała nieść ze sobą również przesłanie polityczne. Było to wezwanie do kontynuacji dzieła świętego Wojciecha, czyli do niesienia chrześcijaństwa na ziemi barbarzyńskich Prusów i Pomorzan. Z drugiej strony miały one podkreślić rangę katedry gnieźnieńskiej, gdyż w okresie rozbiegów dzielnicowych metropolici gnieźnieńscy chcieli podkreślić prymat Gniezna nad innymi stolicami biskupimi, starającymi wywalczyć sobie niezależność.

Ideologiczna treść drzwi gnieźnieńskich

Należy pamiętać, że w średniowieczu, w warunkach powszechnego analfabetyzmu, przedstawienia plastyczne wykorzystywane były jako środek masowego przekazu, w pewnym sensie zastępując pismo. Było to zgodne z nauczaniem papieża Grzegorza VII, który podkreślał, że "obraz jest bowiem tym dla ludzi prostych czym pismo dla umiejących pisać". Dlatego takie dzieło jak drzwi gnieźnieńskie nie pełniło jedynie funkcji ozdobnika, ale miało za zadanie przekazywać ważne treści. Drzwi gnieźnieńskie były przykładem sztuki przedstawiającej, której celem było upowszechnienie nauki kościoła w niepiśmiennym społeczeństwie.

Animacje na
Youtube

Drzwi Gnieźnieńskie

<https://www.youtube.com/watch?v=-fdxEGth3Do>

Drzwi św. Wojciecha

<https://www.youtube.com/watch?v=cs9X2RiKb2E>

Katedra Gnieźnieńska - co każdy Polak powinien o niej wiedzieć?

<https://www.youtube.com/watch?v=j61vTkr6qdM>

Skarby Katedry. Śladami św. Wojciecha

<https://www.youtube.com/watch?v=HNjyxPOojQ8>

